

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 221/1-ХIII/15 20.02.2014. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој Х редовној седници, 20.02.2014. године – на основу чл. 231. став 1. алинеја 15. и 16. и члана 278. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: АРХИТЕКТУРА УГАОНИХ ГРАЂЕВИНА У БЕОГРАДУ (1865-2010), докторанда Ивана Марковића.

За ментора је одређен проф. др Александар Кадиевић.

Доставити:

1х Универзитету у Београду
1х Стручном сараднику за
докторске дисертације
1х Шефу Одсека за правне послове
1х Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
<u>04/1-2 бр. 6/2471</u>	
(број захтева)	
<u>21.02.2014.</u>	
(датум)	Веће научних области друштвено-хуманистичких наука
	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Архитектура угаоних грађевина

у Београду (1865–2010)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја уметности

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Иван (Ратко) Марковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Филозофски у Београду образовање:

Година 2007. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад:

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 20.02.2014. одржаној

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Иван Р.Марковић

Име и презиме ментора: Александар Кадијевић

Звање: доктор наука, редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Arhitektura Beograda 1950-2012. Mihajlo Mitrović, Prostor 21, Zagreb 2013, 190. **SCI LIST, ANCI, M23**
2. Expressionism and Serbian industrial architecture, Зборник за ликовне уметности Матице српске 41, Нови Сад 2013, 103-110. **M51**
3. Архитекта Момир Коруновић и ратна 1912.година, Архитектура и урбанизам 37, Београд 2013, 43-49. **M51**
4. Одјеци Првог балканског рата у српској архитектури, у: Први Балкански рат 1912/1913.године: друштвени и цивилизацијски смисао, књ.1 (ур.А.Растовић), Ниш 2013, 127-144. Тематски зборник радова са међународним учешћем **M14**
5. Strategije novog srpskog sakralnog graditeljstva i njegov uticaj na neposredno okruženje (1990-2012), Zbornik seminara za studije moderne umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 9, Beograd 2013, 103-113.

M51

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, ANCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум 7.2.2014

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју уметности

Образложење предлога теме докторског рада:

АРХИТЕКТУРА УГАОНИХ ГРАЂЕВИНА
У БЕОГРАДУ (1865–2010)

кандидат: Иван Р. Марковић,

ментор: Проф. др Александар Кадијевић

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Примарни предмет изучавања у раду представља прецизна типолошка и стилска анализа архитектонског обликовања, просторне организације и визуелног идентитета угаоних грађевина у Београду изграђених у периоду од 1865. до 2010. године. У раду се разматрају сви аспекти који се односе на персоналне афинитете наручилаца, слободне уметничке процене градитеља, прописане законе и урбанистичка начела који су непосредно утицали на обликовање овог специфичног градитељског типа.

У складу са различитим стилским утицајима и асимилацијама европских токова у српској архитектури током 19. и 20. века, изградња објеката на угаоним градским локацијама званично је регулисана грађевинским прописима од 1865. године након доношења „Закона о подизању јавних грађевина“. Две деценије након доношења овог Закона у Београду је изграђен Официрски дом (1895) као једно од првих репрезентативних угаоних здања у престоници Краљевине Србије. До избијања Балканских ратова, изразитије примере угаоних објеката представљали су кућа Димитрија Крсмановића (1898) и хотел „Москва“ (1907).

До почетка треће деније 20. века званични курс урбанистичког развоја престонице диктирао је Закон из 1865. године чије су прве измене и допуне учињене тек 1921. године. До усвајања новог Грађевинског закона 1931. године у престоници је забележен значајан пораст изградње угаоних, углавном приватних стамбених зграда чији су станови рентирани. Примена савремене технологије градње и ангажовање естетике доминантног академизма и „еклектицизма свих врста“ истовремено је носило са собом и склоност ка скулптуралном у архитектури. Пласманом оригиналних ликовних решења и специфичним конструкцијама еркера, купола и не ретко сложеним композицијама искључиво декоративне намене, угаони објекти су осим комерцијалног карактера новом друштвеном сталежу трговаца, банкара, индустријалаца, политичара и задужбинара истовремено послужили и за истицање статуса.

Продор модерне архитектуре у Београду, средином треће деценије 20. века, битно је утицао на процес реформулизације затеченог градитељског фонда, а тиме и на изградњу угаоних објеката нарочито у раздобљу од 1931. до 1941. године када је забележена интензивнија изградња монументалних угаоних здања попут: Занатског дома (1932), Аргарне банке (1934), Правног факултета (1935–38), Задужбине Симе Игуманова-Призренца (1937), Пензионог фонда чиновника и служитеља Народне банке КЈ (1937), Палате „Албанија“ (1939) и др.

Експанзија колективне стамбене изградње у Београду је након 1945. године углавном игнорисала екстензију обликовања угла и сваку обнову модела угаоних грађевина. Строга ауторска деперсонализација пројеката, сведене форме, употреба префабрикованих елемената, монотонија ликовног израза и одсуство декоративности је у послератном периоду до почетка 80-тих година обележила период негирања композиције угаоне вертикале. Изван таквог контекста, ипак се могу лоцирати малобројни примери чија форма више сугерише него што дефинише угао али овога пута као део микро-урбане целине изграђене на односу отвореног предпростора и конкавног - *контра* угла. Међу таквима се посебно истичу: стамбена зграда (Крунска 2), зграда „Енергопројекта“ (Царице Милице 2), стамбена зграда (Васе Чарапића 18), стамбена зграда (Риге од Фере 20) и др.

Анализом градитељског фонда угаоних грађевина изграђених од почетка 80-тих до краја 90-тих могуће је објективно констатовати да је, иако релативно закаснео, утицај постмодерне архитектуре у Београду установио нови обликовни речник угаоних мултифункционалних и пословних здања. Најзапаженији примери су: пословна зграда „Прогрес“ (Змај Јовина 8–10), пословна зграда *MPS system* (Карађорђева 75), пословна зграда „Пословни простор“ (Макензијева 31–33), стамбена зграда (Војислава Илића 44), пословна зграда *MAG-INTERTRADE* (Михаила Богићевића 9), пословна зграда ЈИНПРОС (Булевар краља Александра 86) и др. Попут градитеља који су афирмацију стицали током међуратног периода, српски архитекти су током последње две деценије 20. века, у складу са захтевима наручилаца и обавезујућим концептом законских правила изградње, ажурирали конструкцију угла освртом на затечене историјске моделе. У откривању и ревалоризацији таквих модела у постмодерној архитектури угаоних грађевина у Београду контекстуализам је имао значајно место.

У закључном делу истраживања посебна пажња биће усмерена на актуелни процес техничке и естетичке реформулизације угла у архитектури Београда током прве деценије 21. века. Овој групи припадају објекти углавном стамбене намене интерполиране у постојеће градске блокове.

Са друге стране, истраживање и тумачење проблематике угаоних блок зграда је методолошки сложеније имајући у виду да овом типу припадају углавном пословни објекти. Јасније дефинисање такве проблематике биће опширније елаборирано у поглављу *Типологија* како би се утврдиле чињенице које се односе на често оспоравано тумачење да угаони објекат не може да буде истовремено и блок зграда. У тумачењу ове теме, посебно се истиче синтакса да угаони објекти, изграђени у првој деценији 21. века представљају речита сведочанства развоја српске архитектонске сцене новог доба као ефектни одраз градитељских утицаја и асимилације појединих европских токова.

*

У складу са техничким могућностима, евиденцијом и анализом прикупљене архивске грађе, посебна пажња биће усмерена на историографску реконструкцију архитектуре објеката који су се претходно налазили на месту садашњих зграда

изграђених на угаоним локацијама. Тиме ће се успоставити јединствен хронолошки низ и установити објективна гледишта потенцијалних утицаја на архитектуру савремених угаоних објеката.

Осим визуелне анализе структуре, паралелно ће се пратити и типологија просторне организације ентеријера, истицања важности појединих просторија, трансформације комерцијалне зоне са дућанима, евидентирање утицаја на решење плана стамбених јединица према положају који објекат заузима у простору, усклађеност са радијусом угаоне вертикале и др. Увид у функционисање свакодневног живота у стамбеним просторима лоцираним једним делом на конусу објекта пружиће нам резултати компаративне анализе као основно полазиште у решавању проблематике разграничавања периода трансформација стамбених и комерцијалних простора током 19. и 20. века у Београду. Упркос релативно ограниченој области на којој ће бити извршено испитивање, на територији данашњег Београда, општине Нови Београд и Земунa, неће се превидети и историјске трансформације у градитељским фондовима већих градова и места у Србији. Кроз компаративну анализу појединих истакнутих угаоних здања у престоници и сродних објеката у Србији сагледаће се градитељски и урбанистички донети развоја и трансформације овог специфичног типа архитектуре као и утицаји под којима су се они формирали али и утицали на савремене тенденције у архитектури Београда.

ТИПОЛОГИЈА

Приступ испитивању угаоних грађевина, у контексту сагледавања различитих углавном интернационалних утицаја на интерполацију специфичног градитељског типа у архитектуру Београда, биће аналитичко-компаративни како би се утврдили сви чиниоци који су непосредно деловали на градитељску праксу домаћих архитеката у периоду од 1865. до 2010. године. Кроз различите методе анализа биће обухваћени сви аспекти процеса развоја различитих типова угаоних грађевина у Београду уз паралелне осврте на актуелне Законе и прописе у градитељству друге половине 19. и током 20. века.

Уводни текст поглавља (*Типологија*) биће аналитичко-расправног карактера са акцентом на проучавању процеса урбаних трансформација Београда (нарочито у другој половини 19. века и током периода између два светска рата), формирању угаоних грађевинских парцела, утврђивању друштвених и социјалних фактора на реалацији наручилац/аутор и јаснијем дефинисању избора локација за изградњу у складу са будућом наменом. У формирању типолошког стабла угаоних грађевина у Београду пре свега треба имати у виду да се у раду истражује тема која се односи искључиво на објекте чија архитектура наглашава угаони контекст грађевинске парцеле, усклађује и истиче га са суперконструкцијом, наглашава посебним декоративним ансамблом и додатним често декоративним конструкционим решењима (фасадна пластика, купола и др.).

У процесу анализе на узорку од укупно хиљаду (1000) објеката,* изграђених од друге половине 19. века до 2010. године, у складу са функцијом и локацијом, омогућена је објективна подела на четири основна типа конструкције угла, и то:

1. Угао је наглашен као визуелно самостална композиција
(пр. Официрски дом у Београду)
2. Суперконструкција угаоне вертикале је наглашена истакнутим закривљењем али је композиционо уједначена са бочним фасадама
(пр. стамбена зграда, Андрићев Венац 2а)
3. Суперконструкција угаоне вертикале је наглашена декоративном композицијом чија декорација прати обраду бочних фасада
(пр. Официрска задруга)
4. Форма објекта у континуитету прати угаону закривљеност; објекат је угао.
(пр. Аграрна банка; Општина Стари град)

За сваки тип објекта, у зависности од функције, помоћу анализе и компаративне анализе примениће се:

- проучавање урбаних параметара (план основе; спратност и др.)
- проучавање параметара конструкције и функције (повезаност форме и функције, подела унутрашњег простора стамбених јединица, унутрашња дворишта, лоцирање степенишних вертикала и др.)

- праћење трансформација просторних решења (мултифункционални објекти, односи стамбених јединица и комерцијалне зоне дућана)
- анализа еволуције конструктног система угаоних објеката кроз праћење технолошког напретка у градитељству.

*Анализа ће бити извршена на територији ограниченој Звездарском шумом (исток), централном зоном Општине Раковица (југ) и насељем Прегревица у Земуну (запад).

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Будући да пројектовање и изградња угаоних грађевина често представља урбанистички, архитектонски али и стилски захтевнији пројектантски задатак могуће је констатовати следеће хипотезе:

- Слојевита концепција архитектуре угаоних грађевина у Београду (1865–2010) није само опис функционалних процеса и естетичких образаца кућа већ несумњиви одраз специфичног језичко-реторичког садржаја друштвено-социјалног и кутурно-дидактичког, веома ретко политичко-идеолошког обрасца кроз које се кућа контекстуализује.
- Као реторички одраз претходне, друга теза се заснива на тумачењу и дефинисању образаца на којима су настајала аутентична градитељска остварења (угаони објекти) или истородни опуси у оквиру једне епохе. На тај начин је кроз конкретне примере могуће изоловати и анализирати различите утицаје о чијим ће се програмским основама дискутовати у првој тези рада.
- Посредством дијаграма и статистичког стабла биће утврђено евентуално постојање образаца који је одговарао хронолошком, односно стилском програму као одразу личних амбиција власника или специфичних група (удружења, група и сл.) која су имала непосредан утицај на архитектонску форму угла.

- Преношењем аутентичних програмских образаца архитектуре угаоних грађевина у Београду у јединствени обликовни систем омогућен је посебан ниво разумевања амбивалентног односа архитектуре у друштву у коме је настајала. У том контексту, хипотетички постављена, значајну улогу на друштвено-социјалној и политичко-идеолошкој равни, а кроз процес модернизације српске архитектуре између 1925. и 1941. године, имала је маркантна урбана позиција угаоних објеката у простору која је појачавала ефекат знаковитих „формалистичких“ елемената архитектуре модерног правца.
- Евидентирање различитих еволутивних промена архитектонског, урбанистичког и естетског карактера биће уведено у контекст у коме се развијала архитектура (малобројних) угаоних објеката изграђених од 1945. до 1980. године. У таквом контексту могу се истаћи различити варијетети југословенске архитектуре у старој/новој престоници кроз синтаксу „модерно у форми, социјалистичко у програму“.

ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Тумачење архитектуре угаоних грађевина у Београду, као посебног урбанистичког акцента, до данас није представљало предмет ширих разматрања у домаћој историографији осим појединачно истраживаних градитељских модела у овире персоналних градитељских опуса, односно у оквирима тумачења ширих урбанистичких потеза.

Примарни циљ овог рада се пре свега односи на афирмисање затеченог градитељског фонда угаоних грађевина кроз различите процесе методолошки утемељених анализа и објављивање мање познате архивске грађе о развоју овог градитељског типа током 19. и 20. века.

Кроз аспекте наведених процеса, циљеви истраживања су:

- дефинисање појма угаоне грађевине уопште
- диференцирање критеријума интерполација угаоних грађевина
- фактори развоја и типологија конструкције
- еволуција просторне организације угаоних грађевина

- утврђивање потенцијаног модалитета у међусобним односима аутора и наручилаца у складу са програмским захтевима локације
- констатовање евентуалних одступања од званичних грађевинских прописа

Посебна пажња ће бити посвећена рецепцији различитих стилских струјања у Србији током 19. и 20. века на угаоне објекте уз проширене осврте на најзапаженије градитељске примере.

Широм елаборацијом наведених тема сврха рада је да се применом методолошки утемељених опсервација и анализом истородних примера изван престоничке средине, омогући не само критичко вредновање, одреде особени уметнички думети и констатује значај посебног градитељског типа већ и да се створи могућност за формирање другачијег полазишта за каснија истраживања архитектуре угаоних грађевина од времена када су постали значајан чинилац у грађењу београдског урбаног идентитета.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

У циљу сагледавања ширег контекста комплексног садржаја теме, предвиђена је примена више метода истраживања.

Полазни историографски метод се заснива на свеобухватном прикупљању, систематизацији, периодизацији и анализи техничке, хемеротечке и фототечке архивске грађе, савремене стручне и научне литературе и историјских извора. Од посебног значаја се истиче и увид у приватне збирке старих фотографија, разгледница и дописница као и усмене консултације са особама која су учествовале у непосредном процесу креирања и реализацијама урбаних планова, односно извођењу угаоних објеката. У циљу јаснијег критичког тумачења наведене грађе предвиђена је примена метода анализе, синтезе и компарације.

Методом анализе биће појашњена повезаност друштвено-социјалног карактера на релацији приватних и јавних/државних наручилаца угаоних грађевина и интензитета потрошачке климе у архитектури, нарочито током периода између два светска рата. Кроз критичку анализу до данас непознате архивске грађе и тумачење резултата објављених научних истраживања архитеката и теоретичара архитектуре

биће констатоване правне, законске уредбе које су непосредно утицале на промене у структури угаоних објеката кроз седам хронолошких оквира чије формалне границе дефинишу периоди измена и допуна грађевинских закона, односно њихово усвајање и поништавање. Важан чинилац у прегледнијој валоризацији ових целина, које се односе на различите периоде развоја архитектуре породичних кућа и вила, стамбених зграда и јавних здања, биће приказан кроз дијаграме и статистичка стабла развоја различитих типова угаоних грађевина у Београду.

Компарацијом резултата истраживања методама, тумачења и вредновања доступне историографске грађе и компатибилним методом упоредне анализе планирано је да очекивани резултати истраживања открију токове различитих промена односа социјалног и културног карактера као последице збира различитих фактора који су утицали на еволуцију угаоних објеката у другој половини 19. и током 20. века у Београду.

СТРУКТУРА РАДА

Историографска реконструкција сложеног градитељског типа угаоних објеката у Београду одређује следећу структуру рада:

1. УВОД

2. ИСТРАЖИВАЧКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА

- 2.1. Предмет истраживања
- 2.2. Типологија
- 2.3. Основне хипотезе
- 2.4. Циљеви истраживања
- 2.5. Методологија истраживања

3. УРБАНИСТИЧКИ И АРХИТЕКТОНСКИ РАЗВОЈ БЕОГРАДА ТОКОМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

- 3.1. Идентификација стања у третману локација и земљишне политике
- 3.2. Закони, уредбе, правилници и прописи донешени током друге половине 19. века
- 3.3. Развој урбане структуре Београда до краја 19. и почетка 20. века

4. АРХИТЕКТОНСКИ РАЗВОЈ И ПОЛИТИКА УРБАНОГ ПЛАНИРАЊА БЕОГРАДА ТОКОМ 20. И ПОЧЕТКОМ 21. ВЕКА

4.0. Први период (1918–1941)

4.0.1. Програм урбаног планирања Београда током периода између два светска рата

(*правни/законски оквири; социјални/демографска карта, миграција, друштвени статус појединца, здравствена карта; културни/позиције објеката установа и институција културе*)

4.1. Други период (1946–1999)

4.1.1. Програм *Друштвеног архитектонског програма* после Другог светског рата

4.1.2. Стратешки праваци урбаног развоја Београда током друге половине 20. века и репрограмирање архитектуре угаоних грађевина 80-тих и 90-тих година

4.1.3. Анализа узрока непланске изградње и цитати историјских стилова у типологији угаоних објеката

4.2. Трећи период (2000–2010)

4.2.1. **Обнова контекста** - редефинисање архитектуре угаоних грађевина у Београду

5. ТИПОЛОГИЈА

5.1. Критеријуми за утврђивање угаоних грађевина

4.1.1. Анализа критеријума и утицаја методе интерполација угаоних грађевина у Београду током 19. и 20. века

4.1.2. Анализа четири типа конструкција угаоних грађевина

5.2. Анализа фактора и њихових међусобних односа у опредељивању квалитета локација за изградњу угаоних грађевина

5.2.1 Фактори у одређивању квалитета локације за стамбене објекте

(стамбене зграде, привате куће и виле)

5.2.2 Фактори у одређивању квалитета локација за индустријске објекте (индустријски погони и фабрике, штампарије, гараже и магацини)

5.2.3. Фактори у одређивању квалитета локације за комерцијалне објекте (угоститељски објекти, банке, штедионице, поште, робне куће и др.)

5.2.4. Фактори у одређивању квалитета локације за некомерцијалне објекте (верски, здравствени и просветни објекти, институти и др.)

5.2.5. Анализа потенцијалних техничких фактора на конструкцију, облик и функцију угаоних грађевина (врста земљишта, нагиб терена и др.)

6. ПАРАМЕТРИ РАЗВОЈА И ОБЛИКОВАЊА

6.1. Урбанистички параметри

6.1.1. Планови основа

6.1.2. Спратност

6.1.3. Локација

6.2. Конструкцијски параметри

6.2.1. Међуспратна конструкција

6.2.2. Кровна конструкција

6.2.3. Лифт

6.2.4. Угао

6.2.5. Светларник / унутрашње двориште

6.3. Функционални параметри

6.3.1. Мултифункционални (стамбено-пословни)

6.3.2. Комерцијални

6.3.3. Стамбени

6.3.4. Просветни

6.3.5. Здравствени

6.3.6. Верски

6.3.7. Војни

6.3.8. Управни

6.3.9. Финансијски

6.4. Естетски параметри

6.4.1. Купола

6.4.2. Балкон

6.4.3. Улаз

6.4.4. Прозор

6.4.5. Јарбол

- 6.4.6. Хералдичка и друга обележја
- 6.4.7. Остало

6.5. Ауторски параметри (1918–1941)

- 6.5.1. Национално порекло аутора и утицаји иностраних градитеља и модела током периода између два светска рата
- 6.5.2. Национално порекло наручилаца - фактор утицаја на избор и реализацију

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

8. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

9. ИНДЕКС ИМЕНА И ПОЈМОВА

ЛИТЕРАТУРА

(У прилогу је наведен списак основне литература)

1. Аноним
Отварање изложбе савремене чехословачке архитектуре, *Правда* (Београд), 7. 4. 1928
2. Бањац, Ђ.
Како се изграђивао Београд, *Београдске општинске новине* 8. август. 1939, 442.
3. Бањац, Ђ.
Како се изграђивао Београд, Први грађевински период од 1829–1867, *Београдске општинске новине* 9, септембар 1939.
4. Blagojević, Lj. 2000
Moderna kuća u Beogradu (1920–1941), (Beograd): Zadužbina Andrejević
5. Blagojević, Lj. 20007
Novi Beograd - Osporeni modernizam, (Beograd): Zavod za udžbenike; Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu; Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda
6. Bogunović, S. G. 2005
Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka, t.I–III (Beograd): Beogradska knjiga
7. Борић, Т. 2004
Теразије-урбанистички и архитектонски развој, (Београд): Златоусти

8. Бркић, А. 1992
Знакови у камену - српска модерна архитектура 1930–1980, (Београд): Савез архитеката Србије
9. Vujović, S.Đ. (2007) Gradsko stanovanje i privatnost u Srbiji tokom 20. veka. u: Ristović M. (ur.) *Privatni život kod Srba u dvadesetom veku*, Beograd, 291-308
10. Wasmuth, E. 1912
Architektur und kunstschriftstellerei, (Berlin).
11. Wasmuth, E. V. 1914
Berliner Architekturwelt, (Berlin).
12. Galović, K. 2010
Klub hrvatskih arhitekata u Zagrebu, (Zagreb): Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.
13. Domljan, Ž. 1986
Arhitektura XX vijeka, (Beograd/Zagreb/Mostar): Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu: 35-37.
14. Замоло, Д. Ђ. 1980
Београд 1898–1914 - из архиве Грађевинског одбора, (Београд): Музеј града Београда
15. Замоло, Д. Ђ. 1981
Градитељи Београда 1815–1914, (Београд): Музеј града Београда
16. Замоло, Д. Ђ. 1988
Најранији правни прописи из области културе и урбанизма у Србији XIX века (1835–1865), *Зборник радова Градска култура на Балкану (XV–XIX)*, (Београд): посебно издање, САНУ
17. Игњатовић, М. А. 2005
Југословенски идентитет у архитектури између 1904. и 1941. године, докторска дисертација, Архитектонски факултет Универзитета у Београду.
18. Ignjatović, A. 2007
Jugoslovenstvo u arhitekturi 1904–1941, (Beograd): Građevinska knjiga
19. Игњатовић, А. 2006
Дом удружења југословенских инжењера и архитеката у Београду, *Наслеђе* (Београд) VII: 87–126
20. Јанакова, М. 2006

- Београдски опус архитекте Стевана Тоболара (1888–1943), *Наслеђе* (Београд) VII: 151–166
21. Jodidio, P. 1997
New forms - Architecture in the 1990s, Taschen.
22. Jurić, Z. 2005
Školovanje arhitekata i graditelja prije osnivanja Tehničke visoke škole (do 1919. godine), (Zagreb): Arhitektonski fakultet Univerziteta u Zagrebu.
23. Кадијевић, А. 1995
Југословенски павиљон у Барселони 1929. године: значајно остварење српског раног архитектонског модернизма, *Гласник друштва конзерватора Србије* (Београд): Републички завод за заштиту споменика
24. Кадијевић, А. 1997
Један век тражења националног стила у српској архитектури (средина XIX–XX века), Београд: Грађевинска књига
25. Кадијевић, А. 2005
Естетика архитектуре академизма (XIX–XX век), (Београд): Грађевинска књига
26. Кадијевић, А. 2009
Интерполације у Београдској новијој архитектури - неомодернистичка ауторска интерполација у Таковској улици (2003–2008), *Наслеђе* (Београд) X: 203–212
27. Кадијевић, А. 2012
Експресионизам у београдској архитектури (1918–1941), *Наслеђе* (Београд) XIII: 59–77
28. Kahle, D. 2004
Zagrebačka uglovnica u razdoblju od 1928. do 1944. godine, *Prostor* (Zagreb) 12: 77–85
29. Кашанин, М. 1925
Изложба чешке модерне уметности, *Српски књижевни гласник*, (Београд) књ. 14: 158
30. Knežević, S. 1996
Zagrebačka zelena potkova, (Zagreb): Školska knjiga.
31. Којић, Б. 1979
Друштвени услови развоја архитектонске струке у Београду 1920–1940, (Београд): САНУ

32. Kovenc-Vujić, A. 2002
50 beogradskih arhitekata - rođenih posle 1945, (Beograd): Akademska misao
33. Костић, М. М. 2000
Успон Београда књ. I, II, (Београд): Библиотека града Београда.
34. Krizman, T. 1938
Pola vijeka hrvatske umjetnosti 18.12.1938.g.–31.01.1939.g., Katalog izložbe: Tipografija (Zagreb).
35. Maksimović, B. 1938
Urbanizam u Srbiji – Beograd, (Beograd): Архитектонски факултет у Београду.
36. Maldini, S. 2004
Enciklopedija arhitekture (Beograd) N–Ž, t. II: 608
37. Маневић, З. 1970
Дело архитекте Драгише Брашована, Зборник за ликовне уметности Матице српске (Нови Сад)
38. Manević, Z. 1972
Novija srpska arhitektura. u: Srpska arhitektura 1900-1970, (Beograd): Muzej savremene umetnosti
39. Маневић, З. 1979
Појава модерне архитектуре у Србији, докторски рад, Филозофски факултет Универзитет у Београду
40. Manević, Z. 1986
Srpska arhitektura XX veka. u: Umjetnost na tlu Jugoslavije - arhitektura XX vijeka, (Beograd-Zagreb-Mostar): 27–28
41. Manević, Z. 1987
Arhitektura između biznisa i kulture. Izgradnja, (Beograd) 3: 35–36
42. Milašinović-Marić, D. 1999
Beogradska arhitektura poslednjih decenija dvadesetog veka. Arhitektura i urbanizam, (Beograd) 6: 51–65
43. Milašinović-Marić, D. 2001
Архитекта Јан Дубови, (Београд): Задужбина Андрејевић
44. Milašinović-Marić, D. 2010

Srpska arhitektura šeste decenije dvadesetog veka (Beograd), doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu u Beogradu

45. Milašinović-Marić, Đ. 2011
Ravojni tokovi u srpskoj arhitekturi od 1945. do 1961. godine, *Arhitektura i urbanizam* (Beograd) 33: 3–15
46. Марковић, И. Р. 2006
Занатски дом у Београду архитекте Богдана Несторовића, *Годишњак града Београда*, (Београд) LIII: 311–335
47. Martinović, U. 1978
Arhitektura, autori i ostvarenja. u: Stojanović B., U.Martinović (ur.), *Beograd 1945-1975 - Urbanizam arhitektura*, (Beograd)
48. Maciuika, J. 1998
Art in the Age of Government Intervention: Hermann Muthesius, *Sachlichkeit* and the State, 1897-1907, (Berlin) *German Studies Review* 2: 285–308.
49. Mecanov, D. 2008
Stambena arhitektura Beograda 1947–1967, (Beograd): Zadužbina Andrejević
50. Miletić-Abramović, Lj. 2002
Arhitektura rezidencija i vila Beograda 1830-2000, (Beograd):
51. Милетић-Абрамовић. Љ. 2007
Паралеле и контрасти - Српска архитектура 1980–2005, (Београд): Музеј примењене уметности
52. Minić-Šinžir, D. 2003
Urbanistički parametri i standardi stanovanja u Beogradu, (Beograd): Zadužbina Andrejević
53. Mitrović, V. 2005
Arhitekta Đorđe Tabaković, (Novi Sad): Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture
54. Monclús, J.; Guàrdia, M. 2006
Culture, Urbanism and Planning (Cornwall): Polytechnic University of Catalonia
55. Недић, С. 1997
Грађевинско законодавство Београда крајем XIX и почетком XX века, *Годишњак града Београда* (Београд) XLIV: 115–123.
56. Несторовић, Б. 2006

- Архитектура Србије у XIX веку* (приредио: Владимир Анђелковић), (Београд): Арт Прес
57. Несторовић, Н. 1972
Грађевине и архитекти у Београду прошлог столећа, Београд (Београд).
58. Nowinn, M. 2002
Arts and Crafts movement, A superb visual guide to this significant period of design reform 1850-1920, (Rochester).
59. Pevsner, N. 2005
Pioneers of Modern Design, Yale University Press.
60. Perović, R. M. 2003
Srpska arhitektura XX veka - od istoricizma do drugog modernizma, (Београд): Архитектонски факултет Универзитета у Београду
61. Поповић, Б. 1928
О савременој чешкој архитектури, *Српски књижевни гласник*, (Београд): књ. 23: 626–633
62. Поповић, Б. 1928
О савременој чешкој архитектури, *Српски књижевни гласник*, (Београд): књ. 24: 55–61
63. Posener, J. 1964
Anfänge des Funktionalismus. Von Arts and Crafts zum Deutschen Werkbund, (Berlin): Ullstein.
64. Premerl, T. 1990
Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, (Zagreb): Nakladni zavod Matice hrvatske.
65. Просен, М. 2001
Прилог познавању београдског опуса Григорија И. Самојлова, *Наслеђе* (Београд) III: 89–104.
66. Radović-Mahečić, D. i Laslo, A. 2003
Život i djelo Viktora Kovačića, Arhitekt Viktor Kovačić, život i djelo, Zbornik radova, (Zagreb): HAZU.
67. Ротер-Благојевић, М. 2006
Стамбена архитектура Београда у 19. и почетком 20. века, (Београд): Архитектонски факултет Универзитета у Београду; Орион арт.
68. Schwartz, F. J. 1996

The Werkbund. Design and Theory & Mass Culture before the First World War, (New Haven and London): Yale University Press.

69. Sikimić, Đ. 1965
Fasadna skulptura u Beogradu, (Beograd): Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda.
70. Spasojević, B. 1988
Arhitektura stambenih palata austrougarskog perioda u Sarajevu, (Sarajevo): Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
71. Stojanović, B. (1954) Arhitektura Beograda od 1944. do 1954. godine. *Godišnjak Muzeja grada Beograda*, I, 189-200
72. Stojanović, B; Martinović, U. 1978
Beograd 1945-1975, (Beograd): Urbanizam - arhitektura
73. Тошева, Д. С. 2012
Архитектонско одељење Министарства грађевина Краљевине Југославије и његов утицај на развој градитељства у Србији између сва светска рата, докторски рад, Архитектонски факултет Универзитета у Београду.
74. Cobbers, A. 2007
Erich Mendelsohn 1887–1953, (Los Angeles): Taschen
75. Šarenac, D. 1991
Mitovi i simboli na skulpturama na Beogradskim fasadama, (Beograd).
76. Škalamera, Ž. 1974.
Planovi Beograda iz prve polovine XIX veka, *Urbanizam Beograda*, br. 26, Beograd, 12.
77. Шкаламера, Ж. 1975
Кнез Михаилова улица, заштита наслеђа, уређење простора, (Београд): Српска академија наука и уметност.
78. Шобот, Р. 1993
О угаоним објектима у Београду, Специјалистички рад, Архитектонски факултет Универзитета у Београду

„Реферат о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Иван Р.Марковић је рођен 18.12. 1982. у Београду. У родном граду је завршио основну и средњу школу. Дипломирао је 2007.год. на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду са радом о архитекти Дионису Сунку. Као студент изабран је за демонстратора на предмету „Историја архитектуре“. Касније је учествовао на више научних симпозијума и саветовања, међу којима се издвајају „Соцреализам у српској ликовној уметности “(2006), „Макор“ и „Простори памћења“ (2011). Одржао је и низ запажених јавних предавања. У коауторству и самостално припремио је више стручних изложби (о београдским хотелима, архитектима Миладину Прљевићу, Милану Томићу и др.). Бавио се и проучавањем јеврејске градитељске традиције. Сарадник је водећих домаћих научних и стручних часописа, културних установа, центара и удружења.

У домаћој средини објавио је око четрдесет библиографских јединица - научних радова, стручних прилога, каталога, приказа и осврта. Међу њима се издвајају подробни чланци о знаменитим грађевинама Богдана Несторовића, неизведеним пројектима Вернера Марха, раду Миладина Прљевића, Првој Хрватској штедионици и Дому Синдиката. Наслов дисертације коју је колега Марковић пријавио и детаљно образложио гласи:, „Архитектура угаоних грађевина у Београду (1865-2010)“. У сагласју је са садржајем теме, изабране на основу досадашњих историографских искустава, провере расположивих извора и темељитих консултација са ментором.

2. Предмет и циљ дисертације: Тема дисертације Ивана Р. Марковића је оригинална, значајна за развој науке, њену примену, односно развој научне мисли уопште. Предмет њеног истраживања представљају угаоне грађевине као историјске архитектонске целине, које су типски обележиле београдски урбанизам

од времена владавине Кнеза Михаила Обреновића до данас. Будући да сложена архитектонска проблематика распрострањених угловница није темељито разматрана у српској историографији, главни циљ дисертације се огледа у успостављању прецизне типологије њихових обликовних, просторних и урбанистичких својстава. Међу таквим објектима се налазе и многи који су плодотворно утицали на развој српског градитељства.

У фокусу кандидатове пажње, осим типологије, наћи ће се персонални афинитети јавних и приватних наручилаца који су уз уметничке предилекције градитеља (у склопу прописаних урбанистичких норми), кључно одредили визуелни карактер угаоних зграда. Еволуција угаоних објеката различитих намена, висина и волумена биће сагледана у светлу општих архитектонско-урбанистичких промена које су обележиле обухватно историјско раздобље. Ауторски методи заступљени у тумачењу тог захтевног градитељског типа - у распону од иновативних до конзервативних, биће темељито разматрани на страницама дисертације. Утицај страних архитектонских идеологија и традиција, од којих су неке схваћене и као узорне при пројектовању угаоних здања, биће детаљно сагледан. Просторне одлике појединих угаоних објеката који су послужили као парадигматични при обликовању сличних широм Србије, истаћи ће се сходно утврђеној подстицајности. Осветлиће се и утицај технолошко-конструктивних иновација на развој тог особеног градитељског типа.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације: Садржај је замишљен систематично и прегледно, са циљем да се што потпуније представе резултати предузетог истраживања. Отуд је и одељен на функционална поглавља која садрже хронолошке и проблемско-расправне слојеве: „Увод” , „Истраживачко-методолошки оквир рада”, „Урбанистички и архитектонски развој Београда током 19. и почетком 20.века”, „Архитектонски развој и политика урбаног планирања Београда током 20. и почетком 21. века”, „Типологија”, „Параметри развоја и обликовања”, „Закључна разматрања”, „Извори и литература”, „Индекс

имена и појмова". Најављени садржај се може сматрати прихватљивим и изводљивим током даљег рада на дисертацији.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању: Кандидат полази од више теза и хипотеза које ће настојати да поткрепи и аналитички потврди. У фонду изведених угаоних здања прелиминарно уочава низ законитости, везаних за њихово композиционо и структурно уређење, које би анализом мноштва примера требало да докаже. Тиме ће се прецизно утврдити у којој мери је канонично ослањање на опште обрасце слабило ефекте ауторских интерпретација. Са друге стране, корене наметљивих интерполирања, односно изразитих урбанистичких експонирања угаоних здања, кандидат види у сплету најразличитијих друштвено-економских и уметничких интереса заступљених при њиховом подизању, при чему се недовољно водило рачуна о прописаној визуелној кохерентности са затеченим окружењем. Уз то, реторичка својства изведених угловница, неједнако заступљена и уметнички разрађивана, заслужују посебну семиолошку анализу.

5. Методе које ће се у истраживању применити: Након темељитог сакупљања и критичког разматрања обимног корпуса разнородних историјских извора који сведоче о типологији репрезентативних угловница (историјских и савремених грађевина на терену, оригиналне техничке документације, урбанистичких планова, хемеротечке и фототечке грађе, правних докумената, историографских и публицистичких прилога), кандидат планира да приступи њиховом детаљном структурално-морфолошком тумачењу. Следећи искуства урбане антропологије, семиологије, социологије и економске историје, настојаће да утврди и дубљи цивилизацијски значај анализираних угаоних здања.

Осим валоризације познатих извора, анализом непроучене архивске грађе осветлиће се и утицај законских уредби које су непосредно утицале на промене у структури угаоних објеката кроз седам диференцираних периода њиховог хронолошког развоја. Важан чинилац у прегледној валоризацији београдских

угаоних грађевина, биће приказан кроз статистичке и квантитативне анализе њихових различитих аспеката.

6. Очекивани резултати и научни допринос: Радом на пријављеној дисертацији знатно ће се проширити фонд сазнања о београдским угаоним грађевинама, сагледаних кроз општа типолошка и ужа естетска својства. Утврдиће се и њихова вредносна хијерархија у изграђеном миљеу, зависно од степена архитектонске оригиналности и функционалности. Изкристалисаће се и прецизнија слика о успешности градитеља специјализованих за тај тип - показати све врлине, али и методолошка лутања при њиховом пројектовању и урбанистичком уклапању таквих целина.

7. Закључак: Сматрајући предложену тему утемељеном и научно подстицајном, као и кандидатово образложење аргументованим, предлагемо Вам њихово прихватање. Као заокружена студија о једном зналчајном градитељском типу који је обележио све епохе новијег београдског неимарства, будућа дисертације ће вишеструко подстаћи даља истраживања, поготово она из области архитектонске типологије.

у Београду 7.2.2014

Потписи чланова комисије:

ментор др Александар Кадиевић, редовни професор Филозофског факултета,

др Симона Чупић, ванредни професор Филозофског факултета

др Јасмина Чубрило, ванредни професор Филозофског факултета

др Предраг Драгојевић, ванредни професор Филозофског факултета

